

LE LIBANON

JOURNAL HÉBREU

6e ANNÉE

— N° 16 —

PARIS,

22 AVRIL 1869

הלבנון

שנה ששית

— נומער ט"ז —

פאריז

י"א אייר ה'תרכ"ט לכו"ע

מכתב עתי בשפת עבר

יוצא לאור בכל שבוע

להודיע ולבשר ולהורות כל דבר הנדרש לאיש יהודי לדעת כאשר הוא יהודי וחבר לחברת האדם.

דרך אמונה בחרתי (מהלל ק"ט).

מסודר ע"י יחיאל בר"ל.

מקורו לשנה: בכל מערכת לרפת 20 פראנק. לחצי שנה 10 פראנק. לשנה 22 פראנק. לחצי שנה 11 פראנק.

בעד הודעות המונעות לספרות ימיו ועיני הדת — על הקודיע לשלם בעד כל שורה 30 פאנטין, ובפעם שניה כו' 15 פאנטין.

A la redaction du 'LIBANON', 9, Place Royale, à PARIS. — האדרעססע אלי: —

122

דברי הימים

121

הלמוד, הוא אך בספרי מבארי התורה, ולמוד התורה וכחבי קדש רפוי בידם.

רק אחד ראיתי בכל ההמון בירושלם אשר לו עבודה בשדה, ואחות שרה נחלתו היא בכפר קולניא הקרוב לירושלם. והוא לבדו לא יעבוד שדהו וגם לא ימלא ידי אחיו בעבודה אדמתו.

ביפו, בנחלת השדה אשר היתה לאחותו להמנוח ה' קלאסען (נוצרי מבטן מאלה הטובלים פעם שנית בשנת השלש עשרה, ואחר התיחר), אשר מת לפני איזה שנים, באחותו הוואת מצאחי איש אחר אשר יעבוד האדמה. האיש הזה עלה מבאגדד ובידו צרור כסף כעשרים אלף פראנק, ואמר בלבו כי אין טוב לפניו רק לתת כספו בקרקע ויקן נחלת השדה הוואת לורעה ולעבדה הוא לבדו. ומבלי חשב מראש החמס אשר יחמסוהו הערבי אשר שם אותו בנחלתו לגנן, כי הוא לבדו לא ידע עבודה האדמה, ע"כ נשאר חרל כח וריק מבספו, וחשב להנצל מרעתו במכרו שדהו ונחלתו ולשוב אל ארץ מולדתו. אנכי שמעתי אומרים, ובעיני לא ראיתי, כי בצפון ארץ הקדושה ישנם איזה מאחינו העובדים את האדמה. אכן אנשים היודעים אל נכון הגידו לי כי לא נכונה השמועה ששמעתי.

מרבית החושנים המה ילדי הארץ הוואה; ומספרם הולך ורבה בהבאים משאר ארצות, מהם פליטי הרדיפות בארצות אויבינו, מהם הבאים לבלות יתר שנותיהם ולמות בארץ הקדושה.

ואם אמנם כי רחוק למצוא בין הפלטים האלה אנשים אשר עושר רב להם, אבל נמצאו רבים בהם אשר בידם כסף מעט, אשר מצא להם די מחיתם, בכבוד אם היו נותנים כספם בידי עסק טוב. אולם לא כן יעשו; מהם יתנו כספם בעסק מסוכן ועוד לא התעיפו עיניהם בו ואיננו, והאחרים אשר ראו את מקרה אחיהם, ישמינו כספם בקרקע ומעט מעט יציאוהו לאללה, והאיש אשר ימות בטרם יחס כספו, לגבר צולח יחשב. ועוד יש בהם אשר יחיו על מוצא פי כסף חמיכה ששולחים למזבחותיהם וקרוביהם או איזה צדיקים מארץ מולדתם.

בארץ כזאת אשר תחסר כל בה; לא מסחר וקנין ולא חרושת המעשה,

העניינים הבאים בלבנון

דברי הימים: מגדל הלבנון צופה פני ירושלם, הודעה מאת ה' קארל נעטטער. — רסיא, נאנרוסק. — ראמאניה, נעללד. — על המדינות פה יאמר. —

מגדל הלבנון צופה פני ירושלם

הודעה

מאת ה' קארל נעטטער חבר מהועד הראשי

על אודות

מצב אחינו בני ישראל יושבי ארצות המזרח

כתובה לפני אספת היעד הראשי ביום 11 יאנואר שנת 1869.

אדוני וחברי,

לבחון מצב המוסרי והנושני מאחינו יושבי ארץ הקדושה, לראות את כל אשר נוסה שם לעשות, ולהתבונן על מה שיש עוד לעשות שם להיטיב מצבם, — זאת היתה מטרת מלאכותי אשר כהיום הנני נותן לפניכם חשבון ממנה: אחינו הנמצאים בארץ הקדושה המה במספר 13000 נפשות. חשעה היות 9/10 מהם יושבים בירושלם חברון צפת וטבריה; והקהלוא אשר ביפו, צהון, עכו, שכם וראמעה, הן קטנות מאד.

במספר הנזכר, כנראה לי שיש בחוכו מספר 2500 אנשים המוכשרים למלאכה ומסחר, ומאלה אך 15 0/0 עושים במלאכה ועוסקים במסחר וקנין. ומספר המלמדים והלומדים את התלמוד הוא מספר נראה ונכר. בעלי המלאכות הם חופרי בגדים, מנעלים, עושי כלי פחי ברזל, עושי שולחנות, כורכי ספרים, עושים במלאכה זהב וכסף, ומתקני מורי שעות. המסחר הוא רק בהמוכא מחוץ לארץ ובמסכר צרכי יושבי הארץ.

ואלענער, על מנהיגי כולל ליטא ווארשע; ולא מן הכלל על הפרט וכן הפרט על הכלל ידן האורה במישרים, כי אה"ק היא באמת יצאת מן הכלל שכלל כל תרי הארץ במחקרי ארצות.

שאוני קוראים נכבדים, עמדו עמדתו עד ארגיעה ואעביר על פניכם סדר החלוקה בכסף הנדבות הנשלח והטובא לאה"ק. וראש אנד לכם כי לא תקוו לשמוע ממני אשר הסדר הזה הוא טוב לפני אלקים ואדם, זאת לא זאת! גם אנכי כמו-פי אאמיץ את אלה האומרים כי דרכי ציון אכלות, ובאה העת לסקל מהן האכנים המכאיות ולישר נתיבות ירושלם אשר פניהן עו: ה' נעטטער יאמר, כי כסף הנדבות יחלק לשני ראשים, לחלוקה ולקדימה" כן הוא, אבל המנהג הזה לא בכל הכוללים שם, ורק בין כוללות אשכנזים, הם בני רוסיא ופאלען מאלדוי וואליני. וכי אחזקו על הסדר הזה ואערכו סדר החלוקה שכן ערם הספרדים, אחשבהו, לסדר הפונה קדימה; הסדר בין הספרדים מאז ועוד היום כי רק הרבנים והחכמים ובני היחש יאכלו וישבעו מטיב כסף הנדבות, והעניים אשר לא חלק להם ה' בניית התלמוד, להם הבחירה או לחזור על הפתחים או למות ברעב, כי המעט מזער אשר יתן לפניהם מכסף הנדבות לא יספיק אף לשכר דירה. ולכן בני העניים החזקים ולהם כת גברא, הנם עושים כל עבודה, מהם נושאי סבל ושאבי מים, גם כל מלאכה נמכה ונמאסה יעשו למען החיות נפשם. — ועדת בני פאלען ורוסיא, המה הטיבו לעשות מהראשונים; ומכסף הנדבות הבא מרוסיא ופאלען, יורם 40 0/0 לקדימה, והתרומה הזאת איננה נקראת תרומה גדולה, לאמר כי רק, אנשי המעלה הגדולה המה לברם יקחו חלק מכסף הקדימה" — כי גם רוב, קטני המעלה לוקחים חלק בכסף הקדימה, מלבד אשר יקחו חלק בחלק, החלוקה". האמנם כי שמן החלק בקדימה אשר יקח רב גדול או בן יחש, אבל אם זאת יחשב לעול, לא נדרש לנו לחפש אחריו בנרות בירושלם, הנהו לנגד עינינו בכל הארצות; לרב ירבו לתת ולרש אין כל. — והנני נוהן לכם אות נאמן על רוב עושר הרבנים הלוקחים חלק גדול, בקדימה": בירושלם היה רב אחד ושמו ר' ישעיה בורדאקי, האיש הזה נודע בכל תפוצות ישראל לנאמן וצדיק וחכם, והאיש הזה היה פקיד וראש לכולל פרושים שלשים ושישה שנים, וחלקו בכסף הקדימה היה גדול מכל הרבנים בכולל הזה, ועתה כי מה, אשתו הכבודתה מתה ברעב, כי לא השאיר אישה אחריו וזלתי ספדו וזכר מברתם לחי' שעה. ועלתיאמר נא ה' נעטטער, אם גם בארצות הנאורות ראה אשת רב נעזבת והיא זורעת מבקשת לחם יכש להחיות נפש? —

ה' נעטטער יאמר כי אנשי המעלה המה המחלקים לפני העניים שארית פליטת הקדימה. כן הוא, ואולם כל אחד מהעניים יודע כמה עולה לחקק, ואין ביד הרבנים לעשות עול בזה, כי הכל צא כתוב ומפורש ברשימה מאת הפקידים על אוסף הנדבות אשר בחוסיא ופאלען. ואך זאת היא ביד הרבנים ברצותם להיטב עם אחד, לחשוב במספר נפשות ביתו גם העובר שבמעי אמו, אולהודיע להפקידים אשר בחול, כי פלוני ופלוני הוא חכם גדול וראוי לקדימה גדולה, וזה קטן ממנו ואינו ראוי לתהילה הראוי להחכבד. ואת מעשי הראשונים אני מוכיר היום, כי בשכתי בירושלם הייתי סופר הכולל, וראיתי את הרשימה שערכו הרבנים להפקידים בחול, וחזק מכאבי היה לי בראותי את המינים אשר יתנו לכל איש על מעלתו: לאחד החפצים לזכותו בקדימה גדולה יכתבו עליו בהרשימה, הרב פלוני", ולקטן ממנו, מוה' פלוני", ולקטן ממנו, כהר"ר פלוני". וסימן, הר"ר", עוד יקטן ממנו, ומדרגה שאין למטה ממנה היא אם יתנו בו רק סימן, ר". פלוני. וזאת אך ואת המכשלה שחתה ידי הרבנים המנהיגים כוללות. רוסיא ופאלען. עוד חולי רעה באה"ק, והיא, מלבד אשר מאז נפלנו וישבי אה"ק לשתי מפלגות, האחת תקרא ערם ספרדים, והשנית ערם אשכנזים, הנה זה כעשרה שנים אשר נפלגה ערם האשכנזים — בני רוסיא ופאלען — למספר פלגי המדינה, בני פלך ואמט ווילנא, לבד, מינסק, לבד, הוראדנא, לבד, רייסין, לבד, ונוסף על המפלגות האלה כולל חסידות חב"ד, כולל חסידות וואלענער, כולל גאליציאן, כולל אונגארען, כולל הוד' כולל ווארשא, כולל סובאלק. והמפלגות האלה לבד כי הנה לבשתנו ולחפרתנו, כולל חמצי עוד עיר אחת בכל ערי תפוצות ישראל, כי יחלקו יושביה למחלקות רבות כמו באה"ק. — לבד זאת, כל איש מכולל אחד רעה עינו ברע מכולל אחר אשר לו יגיע חלק גדול בכסף הנדבות, אם מפני שהנדיבים המתנדבים לכולל זה הם רבים מהמתנדבים לכולל אחר, או בעבור כי הכולל הזה יעט במספר

בארץ אשר מספר יושביה ירב על המעמד הנוכח, — בארץ כזאת, מקוב הראשי למחית יושביה — ולא ארצה לאמר: מקור האחד — הוא נדבת אחינו המתנדבים להם בארצות אחרות וכלם — זולתי מתי מספר — כבואם או אחרי כן, לוקחים חלקם בחיים מכסף הנדבות.

מרבית המתנדבים לשם יושבי אה"ק, הם אחינו אשר בפאלען. ואמשטרדם, הוא הענור אשר דרך בו יבא לאה"ק כסף רב. יש אשר קהלות אחינו שולחים כסף נדבותיהם על ידי השלוחים מאה"ק, ואמנם כי ע"י השלוחים מרבית המתנדבים להתנדב, אבל הוצאות הדרך אוכל בההכנסה הזאת. כסף הנדבות הבא לאה"ק יחלק לשני ראשים; הראש האחד יקרא "חלוקה" כי יחלק חלק כחלק לפי מספר גולגלת, — והראש השני יקרא "קדימה" — ויחלק לפי ערך ומעלה האיש — ואנשי המעלה המה לברם יקחו חלק מכסף הקדימה.

בעבור כי הגדולים והחשובים לוקחים חלק בכסף הקדימה, בקחתם כמו כן חלק בכסף המחולק לגולגלת; ויען כי הם לברם מחלקים השארית כמעט, ומוצא בהיות קטני המעלה, הוא רק כסף, החלוקה", בעבור כל אלה: הנה כל אחד מהם יקח אשה נכנו בעודו רק בשנים, כי כאשר ילדו בנים אז יגדל חלקם בכסף המחולק למספר הנפשות; כי כל אחד יקדיש את בנו ללמוד את התלמוד, כי אז יזכה לשתי שולחנות; לקחת חלק מכסף, החלוקה" ומכסף, הקדימה"; כי הגדולים יחשבו להקטנים במעלה בשפלים ופחותי ערך; כי אלה אשר אפס כל רוח בהם, דופקים על פתחי המסינארע הפתוחים לכל הדופק על דלתותם;

כי אלה הנוכחים לראשונה עומדים לשמן נגד כל דבר אשר ממנו יש תקוה כי ישונה פני המצב הנוכחי; כי רק הקטנים אך הם לברם ישו אוון קשבת לכל הצעה אשר יעשו לפניהם ואשר על פיה יקו כי לא יהיו מוכרחים לעזוב את הארץ, או להמיר דתם, או למות ברעב.

קוראים אהובים, שאוני הפעם על כי לא כליתי היום לפניכם את כל דברי ההודעה של הארון הנכבד ה' קארל נעטטער, כי מלאחי מלך כלכלא אוכל עוד. רוחי בקרבי יסחער ולבי עלי דוי' כשמע לאוני הרבנים האחרונים האלה. הנני מגלה פני לכלמות ורוק, ויהי מה, ואניד כהיום כי גם אנכי הנני אחד מאלה אשר נשא עליהם המשא הזאת ה' נעטטער; אמנם ירושלמי אנכי! לא להצדיק את הגדולים באה"ק חפצי וישע, אך להודיע האמת והצדק, זאת חובתי ואעשה.

אינני אומר כי הארון הנכבד ה' נעטטער באות נפשו ברה מלכו הרבנים האלה, לא כן אדוני; מאד מאד נפשי יודעת כי הארון הזה ראוי לכל כבוד ונקר ולו נאות תהלה ככל אשר אמר הארון קרעמי' ראש החברה נגד כל הנאספים. ואך זאת אנד, וז' נעטטער לא על פני יכוני, כי הרבנים אשר הודיע אדות חלוקת כסף הנדבות, לא ראה בעיני ולא חקר אחריהם, רק מה ששמע באוני אוהו שמו להודיע. ולוא התמהמה ה' נעטטער בירושלם יותר מימים אחדים, ידעתי בטח כי אלה אשר הביאו דבה רעה באוני, לא העיזו לחפא דברים אשר לא בנינו על אה"ק, כי אז ראה בעיני את כל ונוכח כי לא כן דברו. כן הוא, כי אחת מחלואי הארץ אשר חלה ה' בה, היא כי כל אה העולים ה' צבאות, ובתוכם לבם ונקיון כפיהם חפצים להיטב מצב אחינו ומעמדם המורה ועזוב מאד, — כל אלה ירש הדרך לנגדם ולא יכלו להתמהמה לראות בעיניהם ולהתכונן היטב היטב על מעמד אחינו באה"ק. — כל תרי הארצות הנושבות הנם יודעים בטרם בואם אל אחת מהארצות, שמה, ומה הוא העם היושב עליה, לא כן התרים את אה"ק; הנם רואים במפת הארץ, כי אה"ק היא אחת מארצות אויע, והעם היושב בעריה הגדולות הם אויעים, ובעבור זאת יוצאו משפט מעוקל עליה. על התרים את אה"ק דעת, לפני בואם שמה, כי אה"ק היא ארץ אספסוף; אחינו היושבים עליה יושבות ויעשו בארץ מירקא, אויע, אפריקא, פאלען רוסיא, ואשכנז; איש איש מהם כמנהגו אשר התנהג בארץ מולדתו ככה יתנהג באה"ק. והאורח הבא לשעה שמה, לא יוכל לשפוט למראה עיניו את ערם הספרדים ומנהיגיהם, על ערם בני פאלען ורוסיא; ולא יוכל להוכיח למשמע אוניו את מעללי מנהיגי כולל חסידים

אשר יצא מבית מדרש הרבנים באשכנז ובצרפת, בכרס מלא מספרי העמים מהיונים הראשונים והרומיים הקדמונים, — לא אחד בהם ראיתי אשר ידע את התלמוד על בוריו. ולוא יראתי כי יחשבוני למנום כי עתה אמרתי שיש בהם שלא ידעו גם לפרש פסוק אחד כצורתו. ואם מי מכם מצאתם רב חדש המלא יין, הראוני נא אוהו ואברך עליו בשם ומלכות, ברוך משנה הבריות!

ומקור משחת אשר יקר המדה הרעה אשר בעיני הגדולים באה"ק נחשבו הקטנים מהם כשפלי אנשים, — הוא רעת-האדם באשר הוא אדם ולא באשר הוא בר ארעא דישראל וידו על העליונה בכסף נדבות — כאשר יחשוב ה' נעטמער — אנשי המעלה בארצות הקדם זה דרכם ככל למן אשר יאמרו בלבבם כי רק עליהם ועל היקום אשר בגלגלים העולם עומד, והאנשים אשר לא עלו במעלהם, בעיניהם כמו לחוה נבראו וכמה הם נחשבים; ולא רק בארצות הקדם נואלו אנשי המעלה כי גם בארצות הנארות באחרת יכערו ויכסלו; בארצות הנארות לא יתהלל החכם בחכמתו, והרב בחורו, כי אם בואם יתהלל החכם או הרב המתהלל, השכל וידוע לאסוף כסף ולמלא אמתחתו די זהב, והאיש אשר השעה לא תשחק לו להיות לאיש כסף כמהו, שפל-אנשים יקרא. וזאת התורה, תורת רעת-האדם היא!

ומה שיאמר ה' נעטמער כי רעת הסדר בחלוקה וקרימה גורמת להעניינים שידפיקו על דלתי המסינארע. הנה גם אנכי ידעתי כי יש הדופקים על דלתי המסינארע, ומספרם נער יתחב, וכל אלה לוא כל הצאן והבקר ישחט להם וכל דג הים יאסף להם לא ימצאו דים. ואין מביאין ראיה מאנשים כאלה. והרב אשר יאמר ה' נעטמער כי גדולי ירושלם עומדים לשטן נגד כל דבר אשר יכול לחדש פני אדמת הקרש. מי יתן ואדע מדוע רבני הספרדים וחכמיהם מסכימים על הקמת בתי ספר ושאר חקונים חדשים, הכי לא מצא ה' נעטמער עולתה בסדר חלוקתם בכסף הנדבות? וכאמה מצב עדת הספרדים צריך תיקון יותר, ובכל זאת מסכימים ועונים אמן אחר ברכת מחדש חדשים. אין זאת, רק כי רבני האשכנזים יודעים כי טוב וגם רע יביאו בכנפיהם החקונים החדשים, וע"כ יאמרו, לא מעוקץ ולא מדובשך, והספרדים חושבים כי רק את הטוב יקבלו ולא את הרע. וימים יגידו לנו מי מאלה היה חכם הרואה את הנולד.

הונעתים קוראים נכבדים במסחרי ירושלם, ואולם הלא לכל עת, ועתה ראיתי כי באה העת לדבר בנוגע לירושלם, יען כי האדון הנכבד ה' נעטמער הודיע לחוכמו דברים על פי השמועה, לא יכולתי עצור מלהודיע דברים על פי הראיה. וחולתי עוד כי רבים מהקוראים יברכוני על ההודעה הזאת, וגם האדון הנכבד ה' נעטמער, וירני על כי הודעתיו דברים נחוצים אשר יהיו לו לעינים בעלותו לאה"ק ליסד שם בית הספר ללמוד עבודת אדמה.

רוסיא

באברויסק. — זה יותר משנה הייתי בעיר באברויסק (פלך מינסק) והשתעשעתי בה ימים וממושכים. רבות ראיתי בה: גריה גדולים. חקרי-לב חמימי-דרך הולכים בתורת ד' ושיחורים חושיה בכל לב נפש. עד כי עט-סופר הלא מצויר על-לוח את גודל צדקת-פורגם ורוב מפעליהם הישירים. ואם כי כלם אנשים סוחרים והעת איננה בידם. ככ"ז ישגוהו בשבע-עינים על כל תהלוכות הקריה העליזה משוש כל יושביה. יחזקו כל בדק וחומה פרוצה ישגוהו רהב וגאון (סטאלק) מאסו כעשיר כדל ישמע קולו ודברו בקהל רב, ואין פוצה פה ומצפצף. וכמעט כולם חכמים מבינים דבר לאשרו ומכלכלים אותו במשפט צדק ויושר ברוח שוקטה ושאננה. המה ישלמו-איש את רעהו ומדון לא יחרחרו ביניהם. ולפני החלגה הרב יטשוהו, בהשקט ובבטחה יבכו ימיהם עלי ארץ.

סדר מסודר על אפניו, ישורר שמה בכל עניני הקדש. בית-התפלת, המתנגדים ("עדת-ישורן תחלק לשנים: כת-חסידים" וכת "מתנגדים") עומד הכן על חלו ובנוי לתלפיות על ככר נרחב. הארץ החצונית יעיד על פיו ועל משטרו הנחמד. פנים הבית משוש בשלל צבעים שונים וחמנונות שונות יפיות תליות על כל קירותיו אשר רוח יופי ונעים מרחפת על כלנה. חזן-מפואר ישרה לפני העדה, אשר קולו ערב לכל השומע והמקשיב רב קשב כקול הצפור המשמח אלהים ואנשים ושירותיו אשר יסיר לנו ממרומי בגד

הנפשות מהאחר. ומדוע תהיה כזאת באה"ק? מדוע בני כולל הו"ר יאכלו למלא ספקם ונפש כולל וואלן רעבה?

הסדר הזה בחלוקה, הוא רק בכסף נדבות הבא מרוסיא ופאלען גאליציע ראמאניה, לא כן יחלק כסף הנדבות כולל הו"ר וכן באונגראן, שני הכוללים האלה יחלקו ביניהם כל הנשלח להם למספר הנפשות. והחרוטה אשר ירמו פקדי אמשטרדם מכסף נדבות נדיבי אשכנז עבור כל הכוללים, הנה החלק אשר יקחו הספרדים יחלקו ביניהם כמנהגם רק לרבנים וחכמים, והחלוקה הזאת נקראת, קצבה ישיבת הפארת ישראל, והחלקים אשר יגיעו לשאר הכוללים. כל כולל יחלק חלקו לפי מספר הנפשות. האמנם הטיבו לעשות פקדי אמשטרדם בפקודתם על סדר החלוקה למספר הנפשות. ומי יתן ויבא גם היום הזה אשר הפקידים הצדיקים האלה יחלקו לכל כולל חלק שווה; טוב וישר לפני אלקים ואדם כי הספרדים יקחו חלק גדול מכל הכוללים, אך בתנאי שיחלקו גם המה למספר הנפשות של העניים, אף שאינם חכמים, כי בימינו אלה אשר אין לנו דין ת"ת, לא רק הלוכש בגדי חכם ורב בעי חיי, כי גם העני הלוכש קרעים בעי חיי; ועד מהי ישמע בחצות ירושלם קול חלונה: מדוע לבני ליטא ווארשא הנקראים, פרושים, יגיע בכל רבע שנה מכסף אמשטרדם ערך 90 סאנטין לכל נפש, ולבני כוללות החסידים יגיע אך 25 סאנטין? הסעט מעניי כוללות החסידים אשר נגרע חלקם מכסף הנדבות מרוסיא ופאלען, כי עוד ידל חלקם בכסף אמשטרדם?

כסף התרומה השולח השר הצדיק סיר משה מונטיפיורי, והרב ר' אברהם הכהן, היא נחלקת לפי מספר הנפשות, ורבני הספרדים מכלי יחפצו לשאת ראש בני ענייהם (שלא ישלט בהם עה"ר), התפשרו עם האשכנזים, כי הראשונים יקחו נ"ח היתות, ומ"ב היתות יקחו האשכנזים; הספרדים מחלקים חלקם כמנהגם, והאשכנזים כל כולל וכולל יקח חלקו לפי מספר נפשות ביתו, ואם מעט הוא מדי חלוקה, יוחילו עד יצורף עוד איזה תרומה ותחלק ביחד. ורק בני כולל וואלן לרוע מולם, התביה אשר למנהיגיהם לאסוף שם התרומות הקטנות, היא שבורה, ופרוטה ופרוטה לא הצטרף בה אף לחשבון קטן, ויש אומרים כי הצטרפות של התרומות האלה התעשר ר' ניסן ב"ק.

חלוקת הסדר בחלוקה וקרימה — יאמר ה' נעטמער — היא כי כל אחד מהם יקח אשה לבנו בעורו רק בשנים, כי כאשר ילדו בנים יגדל חלקם בכסף המחולק למספר הנפשות, כן הוא, כי באה"ק ישאיו בניהם ובנותיהם בעוד לא הגיעו לפרקם. ואוסף להגיד את אשר לא הוגד לה' נעטמער, כי בה גדלה החשוקה להוליד בנים, כי גם האיש והאשה שעוד לא הבשילו כחות הלידה בם, הנם דורשים ברופאים ויקחו מהם רפואות למען ילידו — בישו והכלמו! — אבל לא זו הסבה ולא זה הטעם שיאמר ה' נעטמער, ולוא גדל ה' נעטמער כן או כח באה"ק וביחוד בירושלם, כי אז ידע אשר כסף החלוקה שולקחים האבות בעד בניהם הקטנים לא חספיק אף לקנות מעט חלב, ומה גם לשלם להרופאים ובעד סמי רפואות. קומו נא רופאי ירושלם, העידו אם ראיתם צער גדול בנים בעיר אחת כמו תראו בירושלם; ולוא שקול ישקל הילד בירושלם, כי עתה סמי הרפואות ששחה מאז גיחו מבטן, יכבד ממנו, וכאמת לא רק באה"ק כי בכל ארצות המזרח וגם רבים מאחזני ברוסיא ופאלען יקחו נשים לבניהם בעודם רכים. וליודעים, פתרון המנהג הרע הזה, ה' נעטמער יוסיף לאמר, כי בעבור החלוקה והקדימה יקדיש כל איש את בנו ללמוד התלמוד. — מי יתן ויעניי ה' נעטמער, על שאלתי ממנו: ומה ילמדו בני ציון היקרים? המעט מאחזני השמחה אשר גשמה כי באה העתה דודים בארצות רבות, אשר חכמינו חווה מראש עתידה תורה שתשתכח מירושלם, כי ידע עיניו מדוע עוד לא נשתכח התלמוד גם מפי עולים ויונקים באה"ק? האמנם גם אנכי הנני אומר כי ראוי ליושבי ירושלם אשר גם סחכמה ואדע לא יניחו דים, אבל למוד התלמוד אשר הוא חיינו ורוח אפנינו, לו משפט הבטחה, ואשרי וישוב ציון כי נפל חלקם בנעימים ויכולו לגדל בניהם על ברכי ספרי התלמוד. ולא על ברכי ספרי וואלטער. הן ספרי וואלטער יכול איש ללמוד גם בפואו פומים, לא כן התלמוד. ומה נאמנו דברי הרב ר' אברהם הכהן אשר אמר, כי לא יוכל איש לרדת לסוף דעת התלמוד, רק אם בא בשמן בעצמותיו מאז ינק שדי אמו. הן ראיתי רבנים יודעים את התלמוד, כי הנקל היה להם למלא כרסם גם ממערני חכמה וסדע, ועוד לא ראיתי רב אחד

קול דמי אחינו יושבי הכפרים צועקים מראמאני אל גדולי אחינו באירופא ובראשם גולת הכותרת חברת כ"ח ושלח"ק בפאריז ולונדון, אליכם אצילי בני ישראל אחיכם האומללים פורשים כפיהם, הבו חושנו לנו עזרה מצר, חושנו חושנו כי הרעה דבקתנו ואין מפלט!

למלא עצת חז"ל, אהוב את השמא, חובתי להודיע כי אלה אשר האמינו בקאגולישאנא, ובראונס עתה כי בזמן קצר נהפך לאיש אחר, אלה יאבו לפיות זר מעשהו ויחליטו לאמר: כי בהרעה הזאת חושב עלינו טובה, ועל דה יכול לחקן עזתו לרון דינו למזור ולהיטב לנו באחרית! — אמנם כן, גם אני אומר כי לא דבר ריק הוא וגדול עונו מנשוא! אבל מלבד אשר אין לנו עסק במסחרי קאגולישאנא, ואין לנו לדנו רק כפי פעולת רשעתו בספר הפקודה, ואין לנו להצדיקו כי לכסות עינים לפני עם הארץ שפך עליו חמתו, מלבד זה הנה כבר אמרתי ואומר היום, כי העושק והמרוצה הנעשה לנו, לא לחטאת הקהל יחשב, כי האמנם רק הממשלה היא בעוכרנו (ואם באמת לבכה טוב לנו, הנה בידה העז להיטב עמנו ואין מי שיאמר לה מה תעשה. הנסיון יורה לנו כי אף שתמשול ממשלה מוגבלת עפ"י דעת נבואי העם, בכל זאת תעש מה שלבה חפץ והעם מקיימים ומקבלים עליהם באין משנית שלום). הן ראינו למדי כי קאגולישאנא גלל הרבה חשך מפני אור בדבריו אשר דבר בשבתו לכסא, וכמעט רגע עולתה קצפה פיה, וחית הארץ אשר חמתה שחה רוחינו ומרווחיה שבענו, השלמה לנו. ואלה המעשים בעם אשר משחתם בם מלדה ומבטן אשר לא יכלו שמוע כדבר היועץ טוב עלינו, גם הם נעו ועמדו מרחוק. ועתה כי כן, מי יעצור בקאגולישאנא להיטב עמנו, או מי יכריחה להרע לנו? ואולם לוא יהיה כדבריו אלה המאמינים בנסתרות קאגולישאנא, ועוד לנו חקוב ממנו, איככה נוכל לראות בצרת אחינו יושבי הכפרים ואנחנו מחשים, באמרנו כי על ידי הרעה הגדולה הזאת נהיה אח"כ מאושרים ומצליחים. הכואת מרת היתרות, מרת ההשכלה, להנחם בשוא נחמה ונעצים עינינו כמו לא נראה את הרעה אשר מצאה את אחינו ועד צאוריהם הגיעה; כהיה למשמה הונם ורכושם לבונה ודמיהם נשפך כמים, ואנחנו מחשים! לא כן אחינו לא עת לחשות, כלנו כאחד נרים קולנו ונודיע צער אחינו לרבים אולי ירחם אולי יחוס ה'. הנני הנני המדבר מקוצר רוח ואהלך

על המדינות פה ואמר.

קיסר הצרפתים ואשתו הגבירה בעוד ימים אחדים יסעו מזה לארץ קורסע אשר לצרפת (ארץ מולדת משפחת נאפאלעו) ומכה"ע דע פאריז יודיע כי אשת הקיסר חסע משם ותעלה לירושלם לשלם שם את נדרה אשר נדרה אז כי הרתה, לאמר אם יהיה ה' עמדה ותלד בן יושב לכסא צרפת, אז תעלה ירושלימה בטרם מלאות שנת החמשה עשרה לבנה, להודות לה' הגומל עליה בהרהרות. ומירושלם חשב צרפתה דרך מצרים, ושם תחנך חנוכה התעלה אשר יעשו הצרפתים לחבר את ים התיכון עם הים סוף, אשר כחש אקטעכר הכא חשלם מלאכה התעלה.

ביום 11 לחדש הזה חג גדול היה לשלש מאות מיליאן נפש אדם, כי ביום הזה מלאו שנת החמשים לפיאוס החשיע, מאז ישא על שכמו משרה כהונה. והי מספר כסף הנדבות והמתנות אשר בא לאוצר הפאבסט, חמשה מיליאן פראנק. מכה"ע שונים מודיעים, כי קיסר הצרפתים וקיסר אוסטריא ומלך איטאליע ישלחו צבאותיהם כי יעמדו על המשמר ברומא בימי האספה הגדולה אשר תהיה לכהני הקאטליקן ברומא.

עוד מודיעים כי כבר באו לעמק השוה קיסר הצרפתים ומלך איטאליע בנוגע לרומא. ומכה"ע "ני פרייע פרעסעס" יאמר כי אלו דבר יגוב מכל המוסכם בסוד-חרש הזה. וזה דבר הפשרה: חיל ממשלת איטאליע יעמוד על המשמר ברומא. ולא יגרע דבר להפאבסט מכל ההכנסות אשר לו עד כה כל הימים אשר הפאבסט חי, חשאר פלארענץ לעיר בירת ממשלת איטאליע. ובמים האלה יבא מלך איטאליע לרומא עם מרכבות כבוד, כמו יבא למילאן וטורין. — מכה"ע הנו"י כלה דבריו אלה באמר: מי יאן ונדע היום אשר יהיה ראשון לצאת הדבר הזה לאור עולם. ואולי — יאמר על זה מכה"ע אפיניא נאצינאל — תהיה ההתחלה לדבר הזה, מאז יבואו חיל צבאות צרפת אוסטריא ואיטאליע בשערי רומא בימי האספה, ואחר האספה ישארו רק צבאות איטאליע על אדמת הכהנים. — ההודעה הזאת תאמת את הנשמע והמדובר מאז כי גם איטאליע גלוה לצרפת ואוסטריא, ותהיה יחד לאגודה משולשת.

סני**). וזה לא כבר הקימו שמה בית חפשיה (קריינקענהויז) חרש כלול בהדרון, תחת הישן ההרוס. ומה מאד התענגה נפשי לראות בעיני את כל אשר לו. משטר-נעים ישורר בו. הקור והחום עומדים חמיר על כנם, לא יתחלפו לבקרים ולא יעברו את גבולם. והבטתי כי עוד לא הוגד לי החצי מכל תהלותיו, ואין גדלה שמחתי בראויה כי חולים מעטים ישכבו שמה על ערשי-דוי, מספר המה נער יתחבם. וכאשר שאלתי זאת את פי הרופא המפקד עליו, עניי באמונה-לבנו: כי רובם גרפאו וישבו לאיתנם וע"כ מעטים המה הנוחרים. עתה אשובה עוד הפעם לדבר על אודות יושביה היקרים הגבירים המצוינים אשר אוו למו למושב את עיר באברויסק הלא המה: הרב הגביר החכם המפואר רב היחש מוה' מיכאל מארגאלין נ"י, הגביר האדיר הנודע לטוב מוה' יצחק ראבינאוויטש נ"י, והגביר היקר החכם מוה' סענדר נ"י לאונסקי עם יתר בני משפחתו הנודעים לתהלה. ועוד גבירים אשר רבים המה מספרם. המה כולם הגדולים** ומגדילים לעשות עם אלה אשר ידם אולת מהחיות את נפשם העטופות בעוני. וכספיר במשכנות-זהב יתנוסס שמה הרב החכם ה' מיכאל הנ"ל והוא עלה במפעליו על כל יתר הגבירים על כי הרבה עשות צדקה וחסד לבני-עירו, וכאשר פקח את עיני הצופות הליכות כל העיר, וירא כי אין מוצא-נאמן למכסת-הכסף הדרוש להוצאות בית החולים הרבות והעצומות, הוציא כסף רב מכיסו ויקים, בית-חרקת הרפואות "אפטעהקע" אשר הבנסתו תהי' לעזר בית החולים ולחזק את עמודיו לכל ירופא. וחשצו צלח בידו ליסד, בית מרקחת נעים וכליל יופי ובכל יום ויום ילך לבקרה ולקחת דין וחשבון מהפקידים היושבים בו. ה' גמלהו כצדקו וכבוד דין ישיב לו וברכת אלהים תחל על ראש יתר הגבירים עושי צדק ופועלי יושר. נח לוריא במינסקי.

ראמאניה

בערלאר. — היועץ קאגולישאנא, הוא האיש אשר כשבתו על כסא יועץ ממשלת ראמאניה קו אחינו לאור חרש אשר באורו יאיר לנו — ובאמת לא כן ברי מראש על אדות האיש הזה המתהפך בתחבולותיו — עד מהרה התהפך כחומר חותם, והנה זה בא מאדום ויחגר בנו מלחמה חרשה ויוסף להבזות אותנו ולתעבנו בעיני עם הארץ. שתי פקודות חרשות נתן בארץ, ושחיתן נטפות מר. פקודה ראשונה נתן ביום 10 יאנוער לאמר: כי רק להראמאנים לבד נתנה הארץ, וזרים לא יעבדו בהכפרים לאכול חיל האכרים ולשבות מבשרם. ופקודה השניה היא מיום 15 יאנוער, בה יתן בקולו עליו וימטר על ראשינו כדורי אש לוהט. הלא כה דבריו כאשר מיקוד חפתה, אל ראשי הגלילות: דעו אדוני, כי כילק פשטו העברים מגאליציע ופולין על הכפרים, וכראשי פתנים ישקו מה עצמות האכרים וכשלהבת ייבשו יונקתם וישאירו כפן ורעבון בבתי יושבי הכפרים, וע"כ לא יחיל טוב האכר. ולכן אני מצוה בחוקה כעניינם תהינה פקוחות, ועד יום 23 אפריל גרוש יגורשו היהודים מהכפרים, לכד זה אשר לו קונטראקט מבני הכפרים מקום מבית הטובינאל (1) אותו תניחו לשבת עד כות ימי הקונטראקט ולא יעבור. ואוסוף ההוויר אחכם, כי גם מעל העברי הזה אשר יאמר בכפר לא תגרעו עיניכם ושמרו צאתו ובואו כי לא יבלע הון ומערב האכרים.

פקדי הממשלה הנאמנים בשליחותם ופקודות טובות כאלה ישמור רוחם, המה הקדימו נעשה לנשמע. ובטרם בא יום המר הוא יום 23 אפריל הרגישו אחינו ברעתו. במחוז טיקושט בחבל סיליטין גרש הסאברעפעקט האכור דיאמאנדעסקי את כל היהודים יושבי הכפרים עוד לפני בוא ימי חגיהם, אשר הימים האלה טובים השה ליהודים וכמעט חצי חיי היהודים בכפרים חלום על הימים האלה. היהודים האומללים האלה כהגיע עליהם הרעה אשר ידעו שחרה באוי-אלי בבית-החנה כי אהיה להם למליך, ולא עמדתי מנגד על דם אחי, ומחרתי להודיע פרשת הדבר להיועץ וגם להחברה הנכבדה כ"ח בנוקרעשט. תאדק ה' חלפאן ראש החברה והסנה' ה' דוד פאפער הודיעוני ביד הרילוג-רב כי היועץ הבטיח להם לעשות הכל לטובת היהודים המגורשים. האמנם שלא דברו להפרעפעקט. מטוקאטש בזה, והודירו לטובת המגורשים. אבל מה היה בסוף? ולמי אוי ולמי אבוי? ומה תעשה שה פוורה ישראל?

(*) סע החזן סיני.

(**) רב תלד מעלו לבני העניים נזנה הענדה עם התכין הרענ נפירס. כ"ל

הרבנים והחכמים המכבדים את כבוד הלבנון במאמריהם, ישיבו נא לכתוב בדיו שחור על נייר לבן, והכתובה תהיה ברורה למען ירוץ בה המסדר ממנה. גם לא תהיה כמראה הקשת, כי המסדר לא יכול להביט בקשת. — פלפולים וחידודי שמעתתא באריכות וצריכות עיון רב, לא יעלו לרצון הקוראים על כבוד הלבנון; וזלתי בהוספה מיוחדת ובעל המאמר יתן חוצאות הרפוס.

[illegible]

והמנונים) מדה שאינה מדה — ומעשה כי מירושלמי פ"ק דנדרכות ה"א ענואר להדיא שם חורה בכלל זה יעו"ש אשמו זה נעטם מה שיש"ל לא הפסיק שכתבו לקרוא ק"ט . (צ) (יסוד מורה) , גם יש אי"ור באשמו כל ימי כדת דומה וימי שבתה דרעי טהרה — ומעשה מאד הלל לפי דעתנו דעת הרבנים אין איסור . ביושנת דרעי טהרה . (צא) שם שם , וגלגלה את ראשה ועשתה את לכריה כמו העלזע "מחיה הלל המלוצע לא עשה את למכור? והנה הרי"ט שפין (בנכורי העתים לשנת מקפ"ל ד' 53) הניח בין חכמי הראש"ע את ס' יסוד מורה וכתב במהותו הדברים האלה : יסוד מורה ונקרא ג"כ יסוד המורה על הפלות וסדר הלמוד בו יורה דרך ח"ך ילמד המורה את תלמידיו ולדעתו יקדים לכל דבר כתבי הקדש ואז ילמד הגמרא " והנה מה שכתב ונקרא ג"כ יסוד המורה אינו מדויק כי ראשית אינו נקרא יסוד רק סוד ושנית שלא נקרא בשם זה או בשם זה רק שני השמות האלה יחד כמוכנים לו ע' הקדמות , ראה ספר שמו נקרא יסוד מורה וסוד מורה " ומה שכתב , בו יורה דרך ח"ך ילמד המורה את תלמידיו " נראה שזה שקרא יסוד ב"ר"ר בסגול ולכן כתב שבו יורה דרך ח"ך ילמד המורה את תלמידיו ובאמת לר"ך לקרות ב"ר"ר נקטן — והוא מלשון שמה ה'מורה להם, וכן השתמש במלה זאת הר"מ דרעי (ליקוטי קדמוניות ל"ח) , האזינו כל בני שכל ואנשי מורה " ולחכם הגיה שם הרש"פ הגורם מתת מורה — ור"ל יסוד מה שלר"ך ללמוד ולדעת, ובאמת אין בכל הס' זכר ממלמד ותלמידים . ואז , אע"פ כי הלמוד פשוט העתיק המלות יסוד מורה — fundamentum timoris והעתיק מלשון מורה ופחד ושג כמובן .

(צב) הר"א גיינער (גייט שריפט פיר וויססענשאפט אויך לעבען IV 29) "אנעזעהן פאן דער גראסעסען זעלטענהייט איינעם טאדעס פאללעם לוישען דער פיינעליכען אנטוויאונג (קידושין) אויך דעם עהעליכען אונגאנגע " (וכן שנה זה) (שם ד' 36) וחשבו כי הקידושין נעשו גם בימים קדמונים אך מעט . לפני החופה כמנהגנו היום , ושג נזה כי הדבר ידוע שהקידושין היו י"ב חדשים לפני החופה כמנהגו ובאלמנה ו' חדשים כידוע .

(צג) (שם II) מצינו ראיה שהפרושים התאמתו להעביר את המעשה מאת הכהנים משה שלפי דין המורה היה רק להכניס המעשה להעריך כמובן בערך הכהן כן יקום , והנה זה באו הפרושים ואמרו הכל מעריכין כהנים לוי' וישראלים : — ושג עד מאד כי אין הפרושים בשמנה שכל איש יכול להעריך את המורה רק שכל איש יכול לדור בערכו עלי כידוע לבר כי רב דחד יומא .

(צד) הר"ד אופנהיים האריך הכנה במגיד על דבר פירוש חדשת ימים שאנו אומרים בתפלת שנת ובאמת פירשו פשוט כמו וחדשת השנים שר"ל הטובה והנבחרת מכל השנים אף הכהן כמי הטוב והנבחר מכל הימים .

(צה) (מורה נבוכים בפתיחתו) ידוע כי כשיורה אחד מן השלמים וכו' לזכור דבר מעשה שהבין מאלו הסודות (האלקיות) חס' כפי' חס' בקולמסו לא יוכל לבאר חפילו מעט השיעור אשר השיגהו באור שלום כסדר כמו שאעשה בשאר התכונות וכו' אצל שיגורו בלמדו לוולתו מה שמכאן בלמדו לעצמו ר"ל מהיות הענין מתראה ענין ואחר יתעלם " . הר"ד רייפמאן במכתבו הכדפס בלונדון שנה ד' התפלל על זה מדוע לא יוכל השלם ללמד לוולתו מה שהשיג בעצמו וניקוד מדוע לא יוכל לבחור על ספר בעמיתות ובישוב הדעת את כל שהשיג והבין בשכלו ? — ובאמת הנה כבר נלכו הרמב"ם שהסודות נעבדים האלוקים שוכות הנה מסודות חכמה אחרת כי האחרונות בהיותן מושגות פעם אחת נעשו כבר ברורות וסודות נכל פעם שיריה האיש המשיגם , אצל הראשונות רגע מתראתה ברורות וסודות ורגע השנית יכפה עליהם בעמלן וכן הוא בפרק מ"ט עראשן יעו"ש ולכן באירלה השלם ללמד לוולתו בתמידות ובקצת מה שהשיג באלו הסודות בפעמים רבות אי אפשר לו כי אין ההשגות האלה עיר צידו גיבול להבינם בעצמו וכו' לוולתו וכו' ח"כ מה יתקן לשלם מכלת השלם אחר שגם השלם אינו משיג עוד ההשגות שהשיג פעם אחת בהעברה ע"י השיב כי לדעת הרמב"ם הנה בעדה שדנק שכל האדם המרכב בשכלים הפרודים ע"י ההשגה בהם באומה מדה יש לו השארות אחר המות ולכן ההשגות שהשיג פעם אחת באומה השכלים הועילוהו עמה שדנק להם ביותר . — (ההמשך יבא א"ה)

שאלה בפיתרון דברי הרמב"ם בפ' המשנה מכות פ"א

מאת חיים שווארץ אבד"ק הירבען .

שלוס לרחוק מעצמי וקרב ברעיוני מוהר"ר יחיאל ברי"ל ב"ר העוליה לאור מכתב העתי הלבנון בעיר פאריז .

אנטופיה בו' ובפרק ל"ג וילך אל חמט והרסה בו' ויאסף את כל עשו בו' וילכו את גלסה ואת נבע אנטופיה היא העיר הגדולה , ובפרק פ"א שנסע אנטופיה מאנטופיה ויבאו ויחזו בארס לונה בו'] ובעת ראיתי בשרון שנה חמישית לד' 290 בקדמוניות קודש בשם הר"ר ח' ק"ב שהעיר ג"כ נהא דנקיט בפסחים במגדל כוניא . ובמגלה במתמתן לטבריא , והעיר ג"כ מהירושלמי עירובין פ"ה ה"ז אשר ראינו מזה כי חמתן וטבריא היו באיזה זמן לעיר אחת , ולכן תפס ר"ל במגדל כוניא חף ששהירו שם פ"ד ה"ג שמגדלה הייתה רחוקה יותר מהילוך מיל . ע"מ כאשר נעשו חמתן וטבריא לעיר אחת לא רחקה גם מגדלה טבריא יותר מהילוך מיל . אבל לענין קריאת המגלה לר"ך שמהא סמוך וכראה ולא למגדל כוניא אשר לא ה' נראה בטבריא חף כי בעיר אחת נחשנו שתייה לענין ההילוך בשבת , עכ"ל . ורואה אני כי חש לענין כראה דנענין שמהא כראה בעיר ובה ה' מקום לומר דטבריא שהוא נענין אינו נראה מגדל כוניא . אבל הכא נענין שמהא כראה נקוסם שרולים לדון אותו בכרך וכו' הרי אדרבה במגדל טבריא כראה ג"כ לשם העיר טבריא שהיא נעמק וכדמוקי במגלה ג' ב' בשלמא כראה אע"פ שאינו סמוך שכתב לה כגון דמתבא כראה ההר בו' . ונללו הכי הא קאמר התם סמוך אע"פ שאינו כראה בו' וא"כ חף חס לא ה' נראה גם במגדל מ"מ ה' ידון בכרך כיון שאינו חלף שיעור מיל . [וע"ע מירושלמי שביעית פרק ט' כל מי שהוא עולה על הר ישיטון ורואה בו' (ע' שנה ל"ד) ח"כ יוחנן שערבוהו רבן והא היא מכוונה כל קבל מרעא מליעתא דכנישתא עתיקא דסרננון . וכפ"ה . הוא חלק העיר בשם סריננון הנוכח כמה פעמים במדרש סנהדרין , ובז"ל פרשה כ"ב אחר ריב"ש שערותא בו' דכנישתא עתיקא בטבריא . ויש לכון זה בזכות היד' דא היא טבריא קמיתא וע' בעירובין ע"ה ח"כ אצל כרגילה , ואולם במגלה ה' הניח הפסיקתא דרבי פרשה ג' ח"כ חליעור סרונגלה והג' שג"ל מרגילה , והיא למעלה מן קסרין . תיב"ע בפרשה מסעי ויר' שביעית פ"ו ודמאי פ"ב יעו"ש שהאריך לפי דרכו] . גם הלום ראיתי בתפוסה חות יול' בשם הגאון הכ"ל שהביא קושיא מירושלמי וכי מרדכי ואחמרי חיקנו על מה שצוה עמיד להחמין ומשי שסמכה בו' . אבל לפי ש"ס דילן אינו כן שאמר שאין ב"ד יכול לבטל בו' אלא שצוה עליהם במגלה והדק"ל , והאריך בזה ע"פ השאלות דנשי מרדכי ואחמרי חיקנו רק על יום הכניסה לדום אסתר רק כשנכנה דמ"ק שצטלו הזימות ביום ניקורו וביום שהורשה להם עמקתה הראשונה להקדים הקדושו עכשיו ליום הכניסה דב' וה' יעו"ש . ומתהני מה שכתב דהירושלמי לא ס"ל הא דלון ב"ד יכול לבטל בו' אלא דהוי אסמכתא בעלמא וכ"מ בטארי . דהא באמת זהו אנון דירושלמי דמחמת שאין ב"ד יכול לבטל בו' לכן אסמכתא אקרא שיהי' בידם להקדים ולהבי סמכו שומת לשנות המנים בשיורו חכמים דלא ליהוי בכלל דבר שבמנין והן נחתו אותם לבפרים וכן פ' נק"ע . וא"כ המענה מירי על אותן זמנים שנתנו במגלה שיכולין לקרות ובדליתא בעש"ה פרק ה' משנה ב' ותבא ה' בו' ובמ"ק ג' ב' ואחזו בדדיהו בו' . וכן נירו' שביעית רפ"ה שם ביקשו לחזור ויחזרו יעו"ש . וכן משמע מלשון הש"ס חכמים הקילו בו' משמע דבזמן הכנה ג' לא ה' לתקון זה ומסולק עפ"י רוב קושיות הספרדים בסוגיא זו וכמו שהארכתי בקידושין ובכאורה יש להעיר לשיטת הירושלמי דקרא דזמניה לא אמיר להורות רק כשיהא חכמים איהו לר"ך להקדים וכו' לפי הרא"ש בזה ד"ג זמן קהלה לכל ג"פ הירושלמי דלפניו ולחמרי קורין בו' אין קורין וכו' . מאי פריך לקמן ע"כ ואימא ב"ג ומאי בשאן והא"ל דהא דליתא בק"ו היינו לבתר שראו להקדים לתקנת הכפרים אבל קודם שראו לר"ך להקדים חף שנתנו במגלה שהרשות בידם להקדים לא מסתבר לרמו על י"ג דמוקפין כיון דלא הוי זמן קריאה כלל . ושוב מלמתי בשאר חמס סופר חלק ח"ה ס"ק ק"ל דלע"כ הראשונים דמרדכי וסיעתו לא חיקרו כלל משום כפרים אלא לאונס המפרש בים והיונא בשיורא וכו' דל אחריהם ראו שיש לר"ך למקן לכפרים הואיל ויש להם שום אונס ועשו אותם כאנטופין , ושיעור זה קושיא הגאון רע"ה על פרש' . במתני' חל להיות בשני דפיש העעם משום הכניסה ליוה"כ לא מקדשין וכו' לא לר"ך לה' בתל' בשני רק משום דעמרה לא חקינו רבן ושאר קושיות יעו"ש באורך , ולא זכר כלל מדברי הירושלמי שהנתיא לעיל . ובקידושין כתבתי בשוב הנחה זו כעמרה קושיות עלויות שהרגשו רובם נמפרשים והלכו בדרכים שונים בדרך פלפול והמעין יתבר ואמ"ל .

הערות שונות

מאת ר' (ההמשך מנו' 18)

פ"ט) הראש"ע נס' שפ"ט יתר אחרי כתבו שערדרי הנתיים והמנונים אין ללמוד כל מאומה רק מדברי המורה כתב . על כן אמרו על לקוד המקרא (כנתיים)

דברים אחרים

מאת אריה ליב בן שלמה גארדאן מראשיין.

(א) זה לא כביר אנה ד' לדי מאמר קצר על חשבון המולדות המקופות והקציעות לרבינו הגר"א זלה"ה עוילכא. ואשרתי להגידו מנהג אל כבוד הלכנו, לשמחת לב כל חובבי שם קדשו של רבינו הגאון ז"ל וחרדים אל דבריו המבולאים בפי ואלה דבריו ז"ל:

חזון הלכנה י"ט שנים, ו' מעבורות וי"ג פשוטות, וכן חזרות חלילה מעברות העולם, והמעבורות הם גר"א י"ד י"ז ו"ט. שנה פשוטה י"ב חדשים, ושנה מעבורת י"ג חדשים. וכך כלל רל"ה, כל חודש ב"ט יום י"ב שעות חלקים, כל יום ב"ד שעות, וכל שעה חמ"פ חלקים. כמלא כשתדע מולד אחד חסוף עליו ב"ט יום י"ב שעות חמ"ג חלקים, ומדע את המולד שאחריו, וכן מחודש לחודש. ובשתקן את המולדות, תלך את החלקים לשעות, וכל חמ"פ מהם שעה, ומכל ב"ד שעות חמשה יום, וכל י' ימים שבעה, והמורה מקח בידך, ומותר חודש אחד אי"ב חמ"ג, משנה פשוטה — ד"ח חמ"ט, משנה מעבורת — הכ"א חמ"ט, מעבורת — גט"ז חמ"ה, ומי"ג מחזורים — חמ"ה חלקים — הוא דבר כודע מהענין המפורסם אלל המעברים — המולד הראשון היה בזה"ל — י"ב חדשים בזה"ל, אחד מלא של שלשים יום, ואחד חסר של ב"ט יום. כילד? תשרי מלא ענת חסר שבע מלא, וכן כלם. מלכד חזון וכסלו פעמים שנים מלאים, והשנה נקראת מלאה, פעמים שנים חסרים, ונקראת שנה חסירה, ופעמים חזון חסר כסלו מלא, ונקראת שנה בסדרה, והחודש המעבור לעולם מלא ואין מעברים חלף אדר. כמלא ימי השנה החסרה, ג"כ בסדרה שג"ד שלמה שג"ה. והשנה המעבורת ימירה שלשים יום, ע"כ אם היא חסרה ימיה שג"ה. בסדרה שג"ד שלמה שג"ה. וכשתליך השניות ישרו גר"ה בפשוטה, ה"ו במעבורת כי לעולם אין מוכים שעות לחדשים וימים לשנה, ולעולם קובעים ר"ה ביום מולד תשרי. אבל שאר החדשים הולכים אחר הקציעות אחד חסר ואחד מלא. — ארבעה דקות נורמות לדמות ר"ה מיום המולד: (א) אדר"ה. (ב) מולד זקן והוא אחר תולדות (ג) גט"ד בשנה פשוטה. (ד) ב' ט"ו חמ"ט אחר שנה מעבורת. — אם תרצה לדעת סדר השנה, תראה קציעות שנה זו וקציעות השנה שאחריה, כמה ימים ביניהם — והמעברים נתנו סומם גר"ה חמ"ט בפשוטה, ה"ו חמ"ט במעבורת — ימי קציעות ר"ה בזה"ל, כקובץ, ג' לעולם סדורה, ג' לעולם חסר סדורים, ה' בפשוטה איננה חסרה, ובמעבורת איננה סדורה. כמלא י"ד קציעות, ב"ח ב"ג ג"כ ה"ה ז"ח ז"ט בפשוטה, ב"ח ב"ג ג"כ ה"ה ז"ח ז"ט במעבורת. — כשר"ה ג' חולקים לבנים וילך לבנים, ויקהל ופקודי מוריע ומזרע אחרי וקציעות. בזה ובחוקותי — במעבורת הם חלקים ובפשוטה הם מחזורים, רק הש"פ ויקהל ופקודי חלקים, מוטות ומסעי לעולם מחזורים. רק ה"מ חלקיה, חוקת וכלק לעולם כפדרים, רק בשל יום ראשון של פסח ביום ה' (זו הם מחזורים). — תקופת השנה, שנת המעשה ש"ה יום ורביעי, וארבע תקופות בשנה, וקובעים אותם מניסן, בין תקופה לתקופה ו' שעות ומחלה, ובין שנה לחזרה ה' יום ורביעי, תקופת ניסן נופלת בד' ד' שנים בתחלת הלילה, כמלא בכל כ"ח שנה חזרת חלילה לתחלת ליל ד'. כי התקופה הראשונה הייתה בתחלת ליל ד', והוא חלי שנה אחר המולד הראשון — משנת מהו — ובכל מחזור גדול ו' מחזורים קטנים שהתקופה נופלת בהם בתחלת הלילה, ובימים דב' הגאון, ויתרון שנת המעשה י"ב ר"ד — לתקופה אחת ב' י"ז ש"א. ויתרון המחזור קטן ח' תפ"ה. — כשתרצה לקבץ כל היתרונות השליך ז' ט' מרע"ב, וכן המומר השליך כל ב"ט י"ב חמ"ג, והמומר מקח בידך ותוסיפם על המולד הראשון. — ושנת המעשה לדעת רב אלא שג"ה יום ה' שעות חמ"ג חלקים וי"ג רגעים מ"ט חלק. ולפי"ו יתרון המעשה י"ב קב"א ח' י"ב. וההפרש בין שני אלה התקופות פ"ב חלקים ו' חלקי י"ט. ויתרון תקופה אחת, ב' י"ז ב' ל"א חלקי ע"ו מחלק. ולמהזון אין יתרון כלל, השליך מהם ט' מרע"ב והמומר חסוף על המולד הכלל. — לדעת בקצור יום התקופה בחודש, תחשוב תחלה באיזה יום בשבוע ע"י השנים של המ"ג ותחשוב לכל שנה משנת המחזור קטן י"א יום, ותוסיף עליהם ט' ימים — בימים ההם י"ד ימים — תשליכם כל ל', והמומר חסוף על ב"ח של התקופה, והם איננו מגיע ליום התקופה בשבוע חסוף עליהם יום אחד או שני ימים — או שג, עיי' בהלכה"ה להרשב"ם פ"ט ה"ה —

ובשנה מעבורת תחשוב תקופת ניסן באדר שני: —

עכ"ל רבינו הגאון ז"ל אות באות כפי מה שמלאהם ביד הרב השיש מ' אליהו גארדאן כ"י ע"כ בליקשאק במחור ראשיין. ואי"ה אעיר עליהם הערות מועילות, מלבד ההערות הקצרות אשר הכנסתי הפעם בין הקוים הקצרים הכלליים משפיקים לנאור דבריו ז"ל.

אף עקשה עלי הכתיבה, כי בעו"ה אינני בקו הנריאה ל"ע זה זמן רב. בב' עזר בעלין לא חובל, כי גדולה האהבה אהבת המורה שמקלקלת השורה. ועתה באתי להודיע כי בני חבבי הרב מוה"ר ישראל שווארץ כ"י חב"ד בקאל"ן הוא שולח אלי סכתה העתי הלכנון אשר יקבל בכל שבוע מפאריז הביירה, ושנינו נשמח בדברי חכמים הכמלאים בכבוד הלכנון. ובפרט ישמח לבנו ומגל כפשונו בקראי, המורה והודעה "במור י"ג שנה זו, ושם נאמר, כי החכם והכללן המהולל ר' יוסף דירינבורג כ"י המכרז ביושר לבנו והנטיח כי ירש כלל שאל כהגון בשערי הלכנון דבר הקשה לו בפי המעניות להרשב"ם ז"ל. אלה הדברים היקרים הראינו כנפשי עז להגיע לפני הדלת כבודם שאלתי ונקשתי.

הנהה בפ"א דמכות ע"ד המשנה: אין העדים זומעין כהרגים עד בו' כעלא כתוב בפ"ה הרשב"ם שלכנינו ח"ל:

בשנהגה אומי שהעידו עליו ואחר עומי החמו העדים לא יהרגו, כע"כ כאשר זמס לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים, אבל החכמים מעידים שהרי הסמיכו (כ"א הסמיכו) עליו. עכ"ל.

דברים אלו סתומים, וכ"ס יש כאן שינוש בהעתקה מלאן ארצני ללה"ק. ומי יתן ואדע פתרון הענין. לכן הכני מקבץ מועלמכס הרמה להוכיח הדבר לאמתו ולפרסמו בעכתה העתי הלכנון, וכל הראוים יגלו וישמחו וידו בעודים דרבנן. ולעזרה רבה יחשד לכם.

אמר מ"ר

מאת מאיר ראמאווין.

(החמשוך מנו' 2 *)

(יא) הגאון בעל יד מלאכי בכלל פ"ח האריך במ"ש הידועלמי (שנת פ"ק וע"ו פ"ק) הלכה כרשב"א בשנת ובאבל ובע"ז, וי"א לזון חי האי כללח כאשר על כל דיני שנת וכן בכל דיני חלל וע"ז, או על דינים פרטים, והביא הרבה דיעות עיי' בארובה. ומתה על התוס' (מ"ק כ"ו) שפסקו דלא כרשב"א נאכל, הרי דל"ל האי כללח, הא התוס' בעלמס (שנת י"ז וע"ו כ"א) סתמו על האי כללח? ואני בע"ד הכני מתה עליו שהטעם בוכת התוס' עדרך הישר, וכל מעיין היטב יראה שכותה התוס' בפירוט דהאי כללח, הוא: שאל כאשר חלל על האי דינא דעירי הידועלמי שם, חומקין עכו"ם שעושין עם ישראל וכו' רשב"א חומר בד"ח בקיבולת חלל כשר יום חסור "שנה הדין, הלכה כרשב"א בני שנת ואכל וע"ו, חלל לא בשאר דינים דשנת ואכל! וכמעט נגע גם הוא בקשה מחמור לפרש כן, ועיי' במהרש"א (ע"ז שם) שהביא דהר"ש לא גרס "בע"ז", והיינו ששם דבע"ז ע"כ הדין הוא להיפך: שישאל עושה עם העכו"ם. וזהו אין הדיקין שזין ואין לבוללס יתד, ודו"ק שזהו ברור בכותה התוס' ועליו נ"ע!

ואם הייתה כותה התוס' לדעת ה"ס, היה טרור לן לסלק מתיבתה התוס' (בר"ם העלכני 5:) ח"ל, תיעול לר' דאשתי אינטיך למיית ליה הא תת ליה חדא ויטעל בפ"ל כלל גדול (דף ע"ה) ושאינו כשר וכו', והיטחו בתיבתה. והתו"ט מירץ שדרכו של המעשה לחזור ולשנות בקצור דבר השנה בארובה. והנה אף אם נקבל תי', עדיין יקשה על הגמ' דקאמור מתיבתין דלא כרשב"א וכו'. והא כבר אמר בן הגמ' (לעיל ע"ו). ולמה להגע' לחזור ולהדורי? חולס אם אף בשאר דיני שנת יהיה הלכה כרשב"א, ימשך שפיר דשנה המעשה וגם הגמ' לחפוקי מרשב"א: לעכב שאל תהיה הלכה כמותו בזה. ולא סגי בחדא ויטעל, קאמור דמאי חזית דכללח דסתם משנה עדיף מכללח דהלכה כרשב"א, ושקולין הם, והייתה סתמלקת מתיבתה התוס', חלל כמ"ש ברור בכותה התוס' ע"כ חולי הם בתיבתהם זו לשיטתם ככ"ל. ובאמת לפי דעת הגמ' בזה"ל כללח עיי' ב"מ מיושב מתיבתה הרי כמ"ש!

(*) אעיר ואגלה בזה את חזני הענין, אשר חכמי ערם כתבי דבר חפשי וחקרתי היטב עד מקום שירי ענעת, חולי יעלל באיזה ספר מקלחו או כולו, וכאשר מלאמי מחבר באיזה ספר הנחתי יד עטתי, ולמה חפיל את אשר כבר עשה מי שקדמני? בב' אין חלי חובל לטור בתורת ודאי שאל יעלל איזה עתאמרי באיזה ספר. כי מי יוכל להגות ולבדוק בכל מרביית ספרינו? והמראתי ממהה את מקומן, יהיה בעיני מעבר טוב, כי דבר גדול דבר חלי האיש לאמר, דנריך טובים. ושכונת לדעת גדולים ועונים, כמ"כ כהנמי עשה שזעמתי אותם לי שג"מ באות ג', כמלא כן בהגות הרה"ג ר' כללח כ"י למס' כנהדרין דפוס ווילנא, ואף כי לא זכיתי ע"ע לראותם. כי ש"ס הכלל החדש אינו כמלא ביד כל אדם. ולא אדע אם מכונים המאמרים, אם כבולס ואם בעקלקלם, יב"ו כאמנים לי האומרים. ובדרך שהכתיב בדרך אחת!

מכתם

1 יהמו יחמרו הגלים במים
ירוצו יחנשאו אל רום שמים
יחפזו לעלות אל רחבי חלד
ולשטוף גם שב גם ילד
2 ירעשו ישוקו הגלים במים
יהינו לשטוף כל החיים
לשטוף כל היקום ומלוא הארץ
לפרוץ בחבל פרץ על פרץ
3 אך גרגירי החול — הפלא ופלא!
אך המה גבולם סלה
ישבו לאחור לחול כי יציעו
ומשבריהם ישכרו לחול כי יגיעו

4 אלי רחבי חבל כי יסולו דרך
לפני מעט החול יכרעו ברכ
אך גרגירי החול — הפלא ופלא!
אך הם המה גבולם סלה!
5 גם לבב האדם גלים בו יכו
רעיונו יחנשאו לרום שמים יסקו
ירעשו מזמרתו ישוטו לכל רוח
ישטוף במרוצתו רגע לא ינוח
6 לבב האדם הה! ים סוער
נחל גפרית הוא כאש בוער
רוחו יגביה עוף אל רום שמים
ישאף להון ... חסרת כל החיים
7 גם לים זה, אדון! דלתים שמת
כל יפרץ גבולו — דרכו חסמת
גרגירי החול — הפלא ופלא!
הם המה גם גבולם סלה!!

דבשי

משלי ערב

[השער השני והרביעי]

אל תבזה נשי החיל מהנשים
כי יש נקבות טובות מהאנשים.

שאל אחד מהמלכים לאיש חכם וכבדן: ספר לי מידת הטובות אשר גם תהולל האשה ותקרה עטרת נעלה ותפארת עשפתה [עשפתה?]. אשר לו: העונות עדות אהיה ולעומת עדת אישה, עד אשר יאמרו חוהיה נעלה כי היא בת נעלה. המלכה: כפיה אל אישה נעלה שכיבסנה. הסכנת אחרת כי נאה שעת חסרונה כשעת עושה, ולימי זקוניו כימי עליוניו. הכבדים רגליה ללכת עביתה בקלות ידיה נפת לעני. הלופה על סלכתה [מלכתה?]. העובדת עובדת ביתה בין שחזתיה. העניקה ילדיה ואל תחכם לענקת אחרת. השועת מהעבד ולא תהיה עשיתה. הבורחת משיבת שנקשות העדכס ועתירות הריב. האושרת ואם אינה שועה שבעת. השמה [אכול?] לבני אורה אם יכניסם אישה אל ביתו, העובדת אורם כחמת השפחות. וזקני עירו יכירו נשאל מאמר נבקה בזכרם כשי הקיל השפחות בגרים, כי אליעזר אשר לה הם בית אביך עקס לנו ללון, ולא שאל כי אם יקדו ללון בלנד, ומענהו גם תנן גם עספסו רב עמנו גם עקס לנו. ויזכרו יעל ככתוב [שופטים ה', כ"ה] עים שאל חלב כמכה וגו'.

והנה הענין שיר לאיש אורה הכניסו איש חסיד לביתו ומעבדה נעלה הנית ומכנהו:

אמור אל כל אשר יקון בחייו	ורגליו מועדות לנשות ולדחות
ברח אל בית מתי השם אשר שם	תהי שוקט וחשכת האנחות
אשר נשיו כאישיו אוהבות גר	וטובי לב בעובדי הארחות
אדונים הם ולגר כעבדים	ונשיהם לעבדו כשפחות.
אחי פריין לגנן אל נטעה	בעובי ארץ ומורע קדושים
ענבים חעשה חמיר בעתה	גפנים מחמר פרים באושים
ולו היו כמותה הנקבות	עבדים נחשבו להם אנשים.

כאן בן מלך גדול בת מלך אחר ותנא אל אמה והיא עולאת אל הארץ והעבדים הנאים לשאת אחרת אל בית אישה, ומאח אה קולה ותנן להפדה ענית אהיה, ומאמר לה אמה: המאפקי בתי פן יתעלב המאחאה לשעור כך, ודעי כי לא נמנעה בת כבודה ליקר עשפתה ולהתעבד כנעניות יולדתה ענבר האחרית נגדי בשפחה ונענו לב מרוב כל עד הקבר אבל לא נכנרו הנקבות, כי אם לאנשים ולא ישר נעין האנשים כי אם נכנים והכני עוליתך עקקי אשר קנעתיו אל ככרי אשר לא ידעתי, שני שפחתו ויהי ענדך נאהבתו וכשעתה. והכני עולה אחר דברים עשרה, הם תפארת הגברת היקרה, שכני בלנד, ונדק כך נעלך ויהאנך.

הראשון: כעסו; השני: מכל אשר יכעסוהו, ואל חשמתו עת קצפו,

ואל יהיה לך לפני פנים וועפים עת התעלסו והנחתו, וכמענה ובכרר חתונות חשככי חמתו.

השני: מאכליו ומשקיו; דעי המטעמים והמאכלים אשר יאהב ואותם עשי לו ואמרי כי לא תאהב בלחם, ואל תאחרי הבי [הביא?] אכלו בעתו, כי הרעב אין טוב לב אחר.

השלישי: משתיו; אל תזכרי לו בצאת היין מראשו מאומה מדברו, אם היין עכור, ושתי אם יצוך כדור ואל תשכרי פן יראה בך ערות דבר.

הרביעי: היי קובצת יד על [יד?] הונג, ואל תחני מאומה מכל אשר לו כי אם ברצונו, כי כאשר יהולל הגבר המפור, כן לא יאות לאשה כי אם החאטין לכנוס והתאזר.

החמישי: אל תחספי סודותיו, ואל תאמרי עם אחרים דברי חידותיו, כי האיש יחפאר בביתו וידבר בתאוותו, ויקצוף בחשף דבתו.

הששי: אל תשנאי אשר יאהב מכל עבדיו ואמהותיו, כי לא ישקוט אשר ירחיק בגלליך, עד אשר ימצא חביעה במעליך.

השביעי: אל תמרי מצותו ואל תמרי בדברו ואם אינו מוטב, כי עצתך טובה מעצתו [אולי צ"ל: כי עצתו טובה מעצתך?]

השמיני: אל תשאלי ממנו אשר יכבד עליו, כי אם ישאלך יסום [ישטום?] בלבו כי תקשי במשאלך.

התשיעי: התבונני בדרך כל הארץ למצוא חן בעיניו, ודעי כי המים לגוף ולבגדים מטיב הריח על כל בשמים וגרדים.

העשירי: השמרי ושמרי נפשך מדברי הקנאה, כי הקנאה חחדש השנאה, ואל כריהות הגירוש מביאה.

והיך בתי פקדוני ניד אשר לא יתעה עמו הפקדון ולכי לשלום.

דברי כלילות חן בלב כמו מים קרים עלי נפש עוף בחור ציה
עח כל חסר לבב סרה ידבר או תשמיעך דברי חכמה ותושיה.

כאש אנוס זקן ננו ויאמר לו: ספר לי אשר תלמד מהנשים, ויאמר לו התעספה בלי מוס, הקלה נעת אקרה לקוס. השעשה נשחקי, העתלת נעת דחקי, הנחלה, התלעוה [הנחטה?], הלושט נגדי עתה, ויאמר לו פדיתך בחיי, כי דננת על פי נחלותי, ועתה בני ספר לי אשר תלמד מהנשים, ויאמר לו: העוררת רוח לנעלה,

השתפחת נפעלה, השתפחת נאכלה, השתפחת נאשר חן לה, השתפחת נמננה סכלה, השתפחת נחמה, הנובה בחמה, העוררת רוח עם חמותה, השתללת נעשפחתה, השתגרה עם שכתותיה, השתקחת עתה והוא לה עקריה, היולדת מהר לריב, השתגרה לענות, הכוהרת להרוס ולא לבנות, ועוררת עדר ועבדך, ויגעך בו אנו ויאמר לו שמוק וסכר פיק, כי לו הנקבות כואת תרלה חזי ככרת זרע האדם ען העולם.

אמר אחד מהמלכים לחכמי: איך אמר שלמה דס אחד עאלף עולמי ואשה בכל אלה לא עולמי, ואיה הכניאות והחכמות והעלכות? ויאמר לו חכמי: חן לגברים המולאים הנאים לעלכות ואשר כח בהם לעבודת המלכים ולנתיים ולחכמים מספר, והנשים העולאות אשר בהם עומד על כל הנקבות עמי מספר ועעע עעע הוא מספרן. ויאמר להם: זכרו כל אשר מדעו עהם, ויזכרו כל אחד מהם דעמו ולא עזנו נבירה ולא כניאה ולא אמת כניא ידועה אשר לא זכרו עד שנאו אל דבורה, והיה ביניהם זקן נא נימים היתה זו רוח חכמה ימיה על כלם, והיה שמוק כשן, ויהי כשוערו זכר דבורה ויתחזק ויש עתכוון לדבר, ויאמר להם עמדו ודעו עד אשספר מדברי דבורה, כי אם יש בכל אשר זכרו רעי כניאה כן היתה היא כניאה, ואם נעלאת נכנים מלכה היא היתה מלכה וספעה כל ישראל אשר דמיהם עונות שכל עם, ומוסף היא על כל המלכות לכתה נגדוד ולאתה נכנא והיה לשונה מדבר נחות, והדת העולפת אשר חסרה על כפשה עם אלהים ועם אנשים שמה לשפוט מחת מועד ולא שנה נאהל או נחולם פן יאמר איש בליעל הכה דבורה עדרתה עם איש נבית ואין איש עולמי נבית עם נבית, וכן כאה ללנועה ששער בכל שער והואר עתמל נבית אל עולמי ויאמרו החכמים והעלך עמם דברי הזקן.

והנה מתהלל הפוך מלשון ערב באחת השורות:

הן בין נשי הדור מצוואה אהבה	ישר והענע וחם לומדת
הגר בעיניה כאביה והדלים	כמו בנים בחק יולדת
שרים עבדיה ואבירים ילדיה	ואם היא עמדה מלדת
לה שונאות רבות בקנאותה והיא	להם במדת רחמים סודת
ואם שומרת נשים ברית כרות	אבל היא על כריתה עומדת שוקדת.